

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

Sayı IV - 2014

OLBA KAZISI YAYINLARI

SELEVCIA AD CALYCADNVM IV

Olba Kazısı Serisi IV

Olba Kazısı Serisi IV
SELEVCIA AD CALYCADNVM IV

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Koroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepçe
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünal
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Serisi IV
Sayı: 4

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
e- posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd.
100. Yıl Mah. Matbacılar Sitesi No: 222/A,
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Hellenistik Dönemdeki Güçler Dengesi Arasında Pamphlyia'da Bir Liman Kenti: Side
Erkan İznik

11

Roma'da Krallık Dönemi: Kralın Belirlenmesi
Efrumiye Ertekin - Sehergöl Gül

39

Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Son Bulması
Emel Erten

57

Rodon: Olba'dan Bir Roma İmparatoruna Gönderilen Elçi
Mustafa H. Sayar

73

Olba'daki Tapınak Cepheli Kaya Mezarı
Tuna Akçay

79

Kirşu'dan (Meydancıkale/Kilikia) Yüksek/Kabarık Torus'lu İki Kaide ve Anadolu
Mimarlık Tarihi Açısından Değerlendirmesi

Deniz Kaplan

95

Bithynia Sütunlu Lahitleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme
Safiye Aydın

113

Mısır'da Phokaia Kolonizasyonu
Sabri Arıcı

135

Direkli Cave: The Significance of Fire and Female Figurines in the Paleo-Landscape
during the Epi-paleolithic Period

Cevdet Merih Ereğ

151

Kars Müzesi'nden Bir Grup Son Tunç Çağı Seramiğinin Değerlendirilmesi
Ayhan Yardımcıel - Şüheda Ablak

165

Alahan Manastırı Kiremit Örnekleri Arkeometrik Çalışmaları
Ali Akın Akyol - Yusuf Kağan Kadioğlu - Murat Özyıldırım

175

PRAEFATIO

Olba Kazıları Serisi'nin süreli yayını *Seleucia ad Calycadnum* dergisinin dördüncü sayısını 2014 yılında okurlarımıza sunmaktan mutluluk duymaktayız. Dergimiz öncelikli olarak Mersin Silifke Olba'da sürdürdüğümüz arkeolojik kazılar sırasında elde edilen sonuçların bilim dünyasına duyurulmasını amaçlamaktadır. Ancak, bunun yanında arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, eskiçağ tarihi, sanat tarihi konularında yapılan özgün çalışmalara da yer vermektedir. Emeklerini bizimle paylaşan yazarlarımıza, bilgileri ve uzmanlıklarıyla bizleri aydınlatan hakemlerimize şükran borçluyuz. Homer Kitabevi sahibi, dostumuz Aşşen Boylu'ya, derginin yayına hazırlanma sürecinin tüm detaylı çalışmalarını gerçekleştiren Sinan Turan'a teşekkürlerimizi sunarız.

Meslektaşlarımızın katılımlarıyla 2011 yılından başlayarak kesintisiz olarak yayınlanan dergimizin gelecekte de yaşamını sürdürebilmesini sağlayacak katkı ve desteklerinizi beklemekte olduğumuzu duyururuz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (Klasik Filolog, MA)

Tuna Akçay (Arkeolog, MA)

PREFACE

We are glad to present the fourth issue of the journal *Seleucia ad Calycadnum* of Olba Excavations Series to our followers in 2014. The main aim of the journal is to publish the results of ongoing archaeological excavations at Mersin Silifke Olba to the scientific world. Nevertheless, the journal also includes original studies on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art. We would like to express our gratitude to our authors for their contributions and, to our reviewers for enlightening us with their knowledge and expertise. We thank our friend Ayşen Boylu, owner of Homer Books and Sinan Turan, who managed all the detailed work related to the actual publication of the journal.

We would like to announce that we expect our colleagues' assistance and support in maintaining the publication of our journal, which has been continuously published since 2011.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Tuna Akçay (Arcaeologist, MA)

Olba Kazısı Serisi IV
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, eskiçağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlamaktadır.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.

Olba Excavations Series
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Scope

Seleucia ad Calycadnum is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia ad Calycadnum features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Olba'daki Tapınak Cepheli Kaya Mezarı

Tuna Akçay*

Özet

Olba'nın en gösterişli eserlerinden biri olan tapınak cepheli kaya mezarı ne yazık ki bu çalışmayı yayına hazırladığımız sırada definciler tarafından haince dinamitle patlatılıp tahrip edilmiştir. Daha önceki çalışma ve yayınlarda söz konusu esere değinilmekte, özellikle de tarihlemesi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Çalışmamızın amacı, konuyu yeniden değerlendirerek, konu ile ilgili görüş ve önerilerimizi arkeolojik veriler ışığında sunmaktır. Bu bağlamda kaya mezarının cephesindeki Korinth düzenindeki sütun ve anta başlıkları tarihlemeye önemli katkı sağlamaktadır. Yine cephe düzenlemesinde yer alan ve girişin iki yanında görülen birer "cippus" kabartması da mezarın tarihlemesi için kullanılabilir verilerdir. Öte yandan, mezar odasındaki naiskoslu niş, mezar ritüeline ilişkin bazı öneriler sunmamızı sağlamaktadır. Olba'da Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte başlayan yeni süreç, refahın ve nüfusun artması ve kentin birçok anıtsal yapı ile donatılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durumun en önemli göstergelerinden biri de bölgede Roma İmparatorluk Dönemi'nin yaygın anıtsal mezar oluşturma geleneği bağlamında değerlendirilebilecek Olba Tapınak Cepheli Kaya Mezarı'dır.

Anahtar Sözcükler: Olba, Kilikia, Ölü Kültü, Kaya Mezarı, Cippus.

Abstract

Regrettably, as this study went to press, one of the most important monuments of Olba, the rock-cut tomb overlooking the Eastern Valley had been

* Öğr. Gör. Tuna Akçay, Gazi Üniversitesi Beşevler Kampüsü Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Ankara, E-posta akcaytuna@gmail.com. Öncelikle bu konuyu çalışmaya izin verdiği için ve yönlendirmeleriyle bana yardımcı olduğu için canım hocam Prof. Dr. Emel Erten'e, özet çevirisi için canım kardeşim, Eser Tuna Erten'e, metnimi kontrol ettikleri için canım eşim Hülya Akçay'a ve canım hocam Murat Özyıldırım'a çok teşekkür ederim.

irreversibly damaged by means of explosives in a heinous attack. The tomb was the subject of many previous studies and various views have been expressed regarding its dating. The aim of this study is, by reevaluating the situation, to present our views and suggestions about the subject based on archaeological evidence. In this context, columns in Corinthian order and anta capital that are found on the façade of the rock-cut tomb are of particular importance in dating. In addition, the two 'cippus' (altar) reliefs constituting a part of the design of the façade, which appear on both sides of the entrance, offer valuable data. On the other hand, the naiscos niche in the tomb chamber enables us to make some suggestions about the tomb rituals. The new era that began in Olba with the Roman Imperial Era saw the increase in welfare and population, and the construction of several monuments. One of the notable indicators of this situation is the Olba rock-cut tomb, which can be considered to be a product of the monumental tomb building tradition of the Roman Imperial Era.

Keywords: Olba, Cilicia, Death Cult, Rock-Cut Tomb, Cippus.

Giriş

Olba'da 2001 yılından itibaren yapılan yüzey araştırmaları kentin mezarlık alanlarının yıllar önce Keil ve Wilhelm'in belirlediğinden çok daha geniş alanlara yayılmış olduğunu göstermektedir¹. Kentteki mezarların konumunu büyük ölçüde jeolojik ve topografik yapının belirlediği anlaşılmaktadır. Tarıma, yerleşime, anıtsal yapılara ayrılan düzlük alanlar dışında kalan kayalık kesimlerin önemli bir bölümünün mezarlık alanlarına ayrılmış olduğu görülmektedir². Bu bakımdan birçok eski çağ yerleşim merkezlerinde olduğu gibi nekropolisin kent yerleşim alanı dışında kalan belirlenmiş tek bir alan sınırları içinde bulunması Olba için söz konusu değildir. Bu durum kentteki yerleşim biçimi ve arazi kullanım geleneğinin gösterdiği bir özelliktir.

Doğu Vadisi tabanından yaklaşık 20 metre yükseklikte, cephe düzenlemesindeki Korinth düzeninde sütun ve anta başlıkları ile dikka-

1 Keil-Wilhelm 1931, 80. Akropolisin Güneybatısındaki Tırnak Tepesi adı verilen yükseltideki mezarlar Kuzey yamaç üzerine yoğunlaşır. Keil-Wilhelm'in yayınlarında "Güney Nekropolisi" diye adlandırılan mezarlık alanı da bu bölge içindedir. Bunun dışında akropolisin Doğu kesimindeki vadinin yamaçları ve Doğu Tepesi olarak adlandırılan kesim geniş mezarlık alanları ile doludur.

2 Olba mezarlık alanları için bkz; Akçay, 2012, 77-105.

ti çeken tapınak cepheli kaya mezarı bulunmaktadır³ (Lev. 1). Kayaya oyularak oluşturulan basamaklar aracılığıyla ulaşımı kolaylaştırılan bu kaya mezarı vadiye hâkim bir konumdadır. Mezarın mimari unsurların sergilendiği cephe düzenlemesi ve sahip olduğu çevresine egemen, ayrıcalıklı konumu onun önemli bir kişiye ait olduğunu düşündürmektedir. Böylece yüksek sosyal statünün ölen kişinin yakınları tarafından devam ettirilme isteği ile insanların görkemli mezar yaptırılmaları olgusu örtüşmektedir.

Mezar vadiye yukarıdan bakan görkemli bir mimari cephe düzenlemesinde kemerli girişinin (arcus) her iki yanında yer alan birer cippus (mezar sunağı) dikkati çekmektedir (Lev. 2-3). Kabartma şeklinde işlenen bu cippus'lar, altta ve üstte bordürleri olan silindirik gövdeye sahiptirler. Üstlerinde herhangi bir süsleme ya da yazıt bulunmamaktadır (Lev. 4).

Kemerli girişin üstünde ise, tapınaklara öykünerek yapılmış bir cephe bulunmaktadır. Burada iki anta ucu ile iki bunların arasında iki sütun alçak kabartma şeklinde işlenmiştir. Kaya mezarında antalara sahip bir cephe düzenlemesinin betimlenmekte olduğu sonucuna sütun gövdelerine bakarak anlayabiliriz. Kenardaki sütun gövdeleri düz, ancak ortadaki iki sütunun ise silindir biçiminde işlenmesi mezarın in antis planlı bir tapınağa benzetilmeye çalışıldığını düşündürmektedir. Aynı zamanda sütun ve anta başlıklarının detaylandırılmamış Korinth düzeninin kullanılması, kaya mezarının tarihlendirilmesinde veri niteliği taşımaktadır.

Korinth başlıklarının hemen üstünde yer alan arşitrav bloğu bezenmemiş olup, üzerinde herhangi bir süsleme veya detay bulunmamaktadır. Arşitravın üstünde üçgen alınlık vardır. Alınlığın köşelerinde ve ortasında stilize akroterler bulunmaktadır. Alınlığın içerisinde herhangi bir betimleme veya kabartma yer almamaktadır.

3 2003 yılında yapılan yüzey araştırması sırasında Erten tarafından kaya mezarı detaylı bir şekilde çalışılmış ve çizimleri yaptırılmıştır. Erten 2004, 11-23. Tapınak cephelerinin alınlıklı ve sütunlu düzenlemelerine öykünerek oluşturulan mezar cepheleri Dağlık Kilikia'da görülmektedir. Bunlarda Yunan mimarisinin klasik düzenleri (Ion, Dor ve Korinth) kullanılmakta, basit kaya mezarlarına oranla sahibinin yüksek sosyal ve ekonomik düzeyini gösteren bir özeni yansıtmaktadırlar. Olba'da söz konusu Korinth düzenindeki cephe düzenlemesine sahip kaya mezarının yanında bir de Ion düzeninde cephesi olan kaya mezarı bulunmaktadır. Komşu kent Diokaisareia'da ise, dört adet tapınak ve mimari cepheli kaya mezarları vardır. Bu mezarların ikisi Dor düzeninde olup triglif-metop frizleri detaylı olarak belirtilmektedir. Ayrıca Kelenderis'in 15 km. kadar kuzeybatısında Duruhan köyü yakınlarında Minare mevkiinde de tapınak cepheli bir kaya mezarları bulunmaktadır. Bu mezar için bkz; Durugönül 1998, 330. Zoroğlu 2006, 923.

Mezar odasına giriş kemerli bir kapıdan (arcus) sağlanmaktadır. Girişin nasıl kapatıldığına ilişkin herhangi bir iz bulunmamaktadır. Ancak, kentteki kaya mezarları üzerinde yaptığımız incelemelerden yola çıkarak, bu mezarın da girişinin taş kapak ile kapatılmakta olduğunu önermemiz mümkündür. Mezar odasına tek basamakla girilmektedir. Mezar odası yaklaşık dikdörtgen planlıdır ve 2.90 x 2.70 m. ölçülerindedir. Mezar odasının bütün yüzeyi harç sıva ile kaplandıği tespit edilmiştir⁴ (Lev. 5). Mezar girişinin hemen sağ tarafında arcosolium tipinde yapılmış bir mezar yeri vardır (Lev. 6)⁵. Mezar sandukasının uzun kenarı 1.87 m, kısa kenarı 0.58 m, yerden yüksekliği ise 0.67 m. ölçülerindedir. İçeride doğru trapezoidal bir şekle sahip olan sanduka tahrip olmuş durumdadır. Taş yastık kısmı mezar odasına girişin olduğu taraftadır. Sandukanın kapağı günümüze ulaşmamıştır. Ancak sandukanın üstündeki bordürlerden dolayı taş kapak ile örtüldüğü, bölgedeki örnekler dikkate alınarak bu kapağın köşelerinde akroterlerin bulunduğu ve kırma çatılı tipte olabileceği düşünülmektedir.

Mezar odasına girişin hemen karşısında yer alan niş, mekanın önemli bir elemanıdır. Bunun tanrıya yönelimin bir göstergesi olarak naiskos tarzında yapılmış bir kült nişi olarak yorumlanması olasıdır⁶ (Lev. 7). Nişin iki kenarında kaidesiz Dor düzeninde antalar bulunmaktadır. Bunlardan birinin başlığı tahrip olmuştur. Başlıkların üstünde bir arşitrav bölümü için yer bırakılmış, onun üstüne de üçgen alınlık eklenmiştir. Mimari detaylar (anta başlıkları hariç) son derece derin ve belirgin olarak işlenmiştir. Nişin tabanından alınlığın uç kısmına kadarki boyu 0.87 m, taban genişliği ise 0.58 m ölçülerindedir. Nişin tabanında derinleştikçe kısmen daralan bir oyuk bulunmaktadır. Bu oyuk nişin sadece sembolik anlam taşımadığını, aynı zamanda ölü kültü ile ilgili bir işlevsellığe de sahip olduğunu göstermektedir. Bir alınlıkla taçlandırılan naiskos biçiminde işlenen nişin içindeki bu oyukun içinde muhtemelen tapınım ile alakalı kurban sunusu ya da libasyon yapılmakta olduğu düşünülmektedir.

4 Harç sıva ile kapatılmasının nedeni kayaların içinden sızan yağmur sularının mezara zarar vermesini engellemektir. Sıvaların tahrip olduğu alanlardan günümüzde de yağmur sularının mezara girdiği, hatta kış aylarında mezar odasındaki lahdin suyla dolduğu tespit edilmiştir.

5 Bölgede arcosolium örnekleri sıklıkla görülmektedir. Detaylı bir çalışma yapılan yerlerden bir tanesi de Anemurium'dur. Arföldi-Rosenbaum 1971, 98-102. Arcosolium mezarlar için bkz; Kollwitz 1943, 643-645.

6 Dağlık Kilikia Bölgesi'ndeki nişler ve bunların fonksiyonları ile ilgili değerlendirmeler için bkz; Söğüt 2003, 239-260.

Tarihlendirme

Olba Doğu Vadisi Kaya Mezarı'nın tarihlendirilmesine ilişkin mevcut bazı inceleme ve öneriler bulunmaktadır⁷. Çalışmamız bu konudaki mimari detayların ayrıntılı incelenmesini ile elde edilen sonuçları, tarihleme önerilerini içermektedir. Buna göre, Olba'daki söz konusu kaya mezarı, Korinth düzeninde templum in antis bir tapınak cephesine sahip bulunmaktadır. Bu düzenleme içinde iki pilaster başlığı ile in-antis iki Korinth sütunu bulunmaktadır. Bu başlıklar, kaya mezarının tarihlemesine yararlı veriler sunmaları bakımından önem taşımaktadırlar. Bu nedenle öncelikle başlıkların ayrıntılı tanımlarının yapılması gerekmektedir.

Başlık yüzeylerinin bazı kısımlarının yoğun bir şekilde aşınmış olmalarına karşın seçilebilen elemanları başlıkların tümünün benzer özelliklere sahip olduklarına işaret etmektedir. Bu nedenle çağdaş oldukları ve aynı elden çıkmış oldukları anlaşılmaktadır. Başlıklar tek sıra akanthus yaprak sırası, volüt ve heliks sapları ve volütleriyle bezelidir. Her bir başlıkta yaprakların sayısı üçtür. Bu yaprakların, yaprak dilimleri ve parmakları işlenmemiştir. Bu durum başlıklar üzerindeki yaprakların detaylandırılmamış olduklarını göstermektedir. Yaprakların bazı örneklerde orta damarları işlenmiş bazılarında orta damar bile işlenmemiştir.

Yukarıda tanımlı yapılan başlıklar için bulunabilecek paralel örnekler yine Olba ve çevresinde bulunan antik yerleşimlerde görülebilir. Bu durum söz konusu başlıkların yerel özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Kaya mezarına ait başlıklara en yakın örnek, Silifke'nin yaklaşık 14 km. batısında bulunan Karadedeli köyünün 9 km. kuzeybatısındaki Kümbetbeleni'nde bulunur⁸. Bu yapı bir tapınak mezardır. Yapının başlıkları, Olba kaya mezarı başlığında olduğu gibi, tek sıra yaprak sırası, volüt ve heliks sapları ve volütleriyle bezelidir. Her bir başlıkta yaprakların sayısı üçtür. Bu yaprakların, yaprak dilimleri ve parmakları işlenmemiştir. Kümbetbeleni 'ndeki söz konusu tapınak mezarın başlıkları, Kaplan tarafından MS 2. yüzyılın sonu 3. yüzyılın başlarına tarihlenmiştir⁹.

7 Er-Söğüt 2005, 97-110.

8 Berns 1998, 135-154; Kaplan 2014 (Baskıda).

9 Özellikle detaylandırılmamış Korinth başlıkları hakkında yardımlarını esirgemeyen ve bu konuda önemli bir kaynak olacağına inandığım baskıdaki kitabı ile canım arkadaşım Yrd. Doç Dr. Deniz Kaplan'a çok teşekkür ederim. Kaplan 2014 (Baskıda).

Olba'nın da içinde bulunduğu Doğu Dağlık Kilikia Bölgesi'nde Korinth sütun başlıklarında detaylandırılmamış akanthus yaprakları MS 2. ve 3. yüzyıllar içerisinde sıklıkla görülmektedir¹⁰. Olba kentinde de yine detaylandırılmamış akanthus yapraklarına sahip bir başlık kentteki tek tapınak mezarda bulunmaktadır. Bu tapınak mezar Erten tarafından MS 2. - 3. yüzyıla¹¹, Durukan tarafından ise tek kemerli taşıyıcı sisteme göre imparator Septimius Severus Dönemi'ne (MS 193-211) tarihlenmiştir¹². Bu nedenle incelemekte olduğumuz kaya mezarında görülen başlıklar da en erken bu tarihlere ait olmalıdır.

Olba kaya mezarının cephe düzenlemesi içinde girişin iki yanında yer alan cippus'lar da bölgedeki ölü kültü ve ritüeller konusunda detaylı bilgiler sunmakta; aynı zamanda tarihleme açısından da veri niteliği taşımaktadırlar.

Hem sunak hem de mezartaşı işlevine sahip olan cippus'lar bölgede Roma İmparatorluk Dönemi'nde yaygın olarak kullanılmışlardır. Bunların büst kabartmalarına sahip olan ya da sadece yazıtlı türleri bulunmaktadır. Elaiussa Sebaste'de saptanan örneklerinin¹³ yanında yine bu merkeze sadece 13 km uzaklıktaki Çatıören'de de bulunan bir örneği vardır¹⁴. Ayrıca, aynı tipin zengin kabartmalarla süslenmiş örneklerinden oluşan bir koleksiyon da Silifke Müzesi'nde sergilenmektedir¹⁵. Olba'da da 2013 kazı sezonunda Güney Vadisinin girişindeki antik bir yol olan Keşlitürkmenli'ye giden güzergâh üzerinde tespit edilen bağımsız bir cippus'un üzerinde yazıtta rastlanmıştır. Yazıt aşırı derecede zarar görmüş olmasına rağmen, bir annenin bu mezarı kendisinden önce ölmüş çocuğuna yaptırmış olduğu anlaşılmaktadır¹⁶. Sayar'ın önerdiği tarihlendirmeye göre söz konusu cippus'un MS 2. yüzyıla ait olması mümkündür. Bu doğrultuda Olba'da cippus'ların kullanımı için de bu tarihler düşünülebilir. Doğu Dağlık Kilikia'da cippus'ların kullanımını çeşitli örneklerle temsil edilmekte; özellikle Elaiussa Sebaste'den yayınlanmış örnekler bulunmaktadır¹⁷.

10 Kaplan 2007, 109.

11 Erten 2007, 149-156.

12 Durukan 2005, 107-126.

13 Schneider-Morselli 2003, 519-523.

14 Diler 2000, 23-25.

15 Diler 2001, 67-72.

16 Bu yazıtı yerinde inceleyen, değerlendirme tarihlemesini yaparak, bizlere değerli bilgiler veren Prof. Dr. Mustafa H. Sayar'a çok teşekkür ederim.

17 Borgia 2005, 135-150.

Olba kaya mezarının tarihlenmesi konusunda yukarıda belirtilen verilerin yanında bulunduğu mezarlık alandaki diğer gömüler incelendiğinde de belli bir tarih aralığını lahitler aracılığıyla vermek mümkün görünmektedir. Bu bağlamda Olba'da kaya mezarının yer aldığı Doğu Tepesi Mezarlık Alanı'ndaki çelenk taşıyan Eroslu kabartmalara sahip iki lahitten söz edilebilir. Lahit bezemelerinde Eros ve çelenk kabartmalarının kullanımı için Orta Antoninuslar Dönemi (MS 150-170/180 civarı) gösterilmektedir. Bu dönem aralığında kabartmalarda konu seçimi artmakta, frizli lahitler en fazla kullanılan grubu oluşturmaktadır. Yivliler, sütunlular, uçan ya da ayakta duran Eros'lar ve Nike'ler ilk defa ortaya çıkmaktadır¹⁸. Bu bilgiler ışığında da tapınak cepheli kaya mezarını MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ve 3. yüzyılın başına tarihlemek olası görünmektedir.

Sonuç

Olba mezarlık alanlarının genişliği ve mezarlarının çeşitliliği bakımından zengin bir kenttir. Bu çeşitlilik kentin yaşadığı tarihsel süreçlerle ilişkilidir. Kentte Hellenleşme ve Romalılaşıma aşamalarının yaşandığı arkeolojik verilerle doğrulanmaktadır. Bu süreçler kentin mezarlık alanlarına ve mezar tiplerine de yansımış bulunmaktadır. Kentin Hıristiyanlıkla tanışması da mezar tiplerinde büyük farklılıklara yol açmamış, önceki dönemlere ait mezarın, mezar tiplerinin kullanımı büyük ölçüde sürmüştür¹⁹. Bunun başlıca nedenlerinden biri de kentin kurulduğu alanın kayalık ve dağlık yapısı ve verimli tarım arazilerin mezarlık alanlarına ayrılmayacak kadar sınırlı olmasıdır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde dinsel kimliğini koruyan Olba-Diokaisareia belirgin sivil yerleşime sahne olmazken, Olba asıl günlük yaşamın geçtiği bir kent durumunda olmalıdır. Kentin üretiminin ve refahının en yüksek seviyede olduğu Roma İmparatorluk döneminde anıtsallık ve süsleme açısından zengin mezarların yapılması doğal sayılmalıdır. Doğu Dağlık Kilikia'nın Olba'ya komşu diğer birçok merkezlerde de anısal mezar yapısının, çeşitli mezar tiplerinin bulunduğu geniş nekropol alanlarının varlığı bir bölge geleneği olarak nitelenmelidir. Olba kaya mezarı da bu varlıklı ve parlak sürecin seçkin bir yapıtı olarak değerlendirilmelidir.

18 Koch 2001, 124.

19 Olba'daki Hıristiyan mezarları için bkz; Akçay 2011, 133-147.

Tapınak cepheli kaya mezarı Olba'da geçerli ölü kültürüne ilişkin önemli sonuçlar vermektedir. Roma dünyasında mezar, ölünün öteki dünya için evi olarak düşünülüp, tasarlanmaktadır²⁰. Roma dininde mezarlar, ölen kişi için “domus aeterna” “yani sonsuz” ev olarak kabul edilmektedir²¹. Bu nedenle mezarlara öteki dünyada kullanılması için ölü armağanları bırakılmaktadır. Mezarın boyutu, süslemeleri ve içine koyulacak kişisel eşyalar sahibinin sosyal düzeyi ve varlığı ile doğru orantılıdır²².

Bu temel bilgiler ışığında, mezarların içerisindeki ölü kültürüne ilişkin bazı unsurların aslında evlerde görülen benzerleriyle ilgili olmaları mümkündür. Özellikle hem biçimsel hem de işlevsel anlamda Roma dünyası için mezar odasındaki naiskoslu nişler, Roma konutlarındaki lararium'lar²³ (pl. lararia) niteliğinde olabilir (Lev. 8). Olba'daki kaya mezarının tek kişiye ait olduğu mezar odasındaki sandukadan anlaşıl-makta; mezarın açılıp aile fertleri tarafından tekrar kullanılması mümkün görünmemektedir. Bir daha açılmamak üzere kapatılan mezar odasındaki bütün detaylar, öteki dünya inancı ile ilişkili sayılmalı, ölen kişinin sonsuz yolculuğunda kendisini evinde hissetmesi amaçlanmış olmalıdır. Bu doğrultuda, mezar odasındaki naiskos'lu nişin ölünün tıpkı yaşadığı zamanda olduğu gibi öteki dünyada da kullanacağı dini bir unsur olarak düşünülmesi olası görünmektedir.

Roma geleneğine uygun olarak ölen kişinin belli zamanlarda anılması için mezarlık alanlarında, mezarların önünde bazı mekan düzenlemeleri yapılması yaygın bir uygulamadır ve bunun örneklerine Olba'da da rastlanmaktadır. Örneğin, Roma eyaletlerinde üçüncü gün ve dokuzuncu günde mezar başında yemekli anma törenlerinin yapıldığı bilinmektedir²⁴. Aynı zamanda Parentalia gibi şenliklerde de ölü mezarı başında çeşitli ritüellerle anılmaktadır²⁵. Olba özelinde de böyle gösterişli bir mezarın sahibinin Roma kurallarına uygun bir şekilde

20 Anadolu'da ilk defa “ölü evi” olarak düşünülüp yapılan mezarlar Alacahöyük'teki MÖ 3. binde yapılan kral mezarlarıdır.

21 “domus aeterna” için bkz; Lattimore, 1962, 165. Herakleia Pontice'de bulunmuş bir mezar yazıtında mezarların en son ev olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. “İnsanların en son evi ve en son duvarı mezarlardır ve evlerden daha sadıktır bedenlere” Şahin 1975, 294-295.

22 Waelkans 1980, 11.

23 “...Her bir yurttaş için dünyadaki en mukaddes, en kutsanmış yer onun evidir. Onun kutsal ocağı orada, ev tanrıları, dinsel tapınımının, ev ritüellerinin merkezi işte orası...”: Cicero, *de domo sua*, 41, 109.

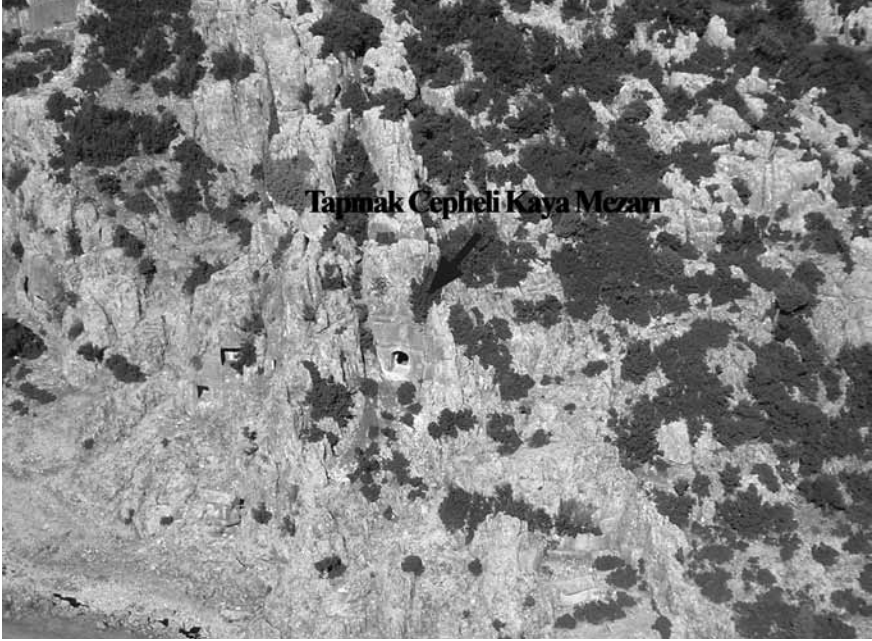
24 Jensen 2008, 117.

25 Erasmo 2008, 6.

anıldığını düşünmek mümkündür. Zaten bunu destekleyen bazı mimari detaylar da söz konusu kaya mezarında dikkati çekmektedir. Öncelikle Roma kurallarına göre anma törenlerinin yapıldığı alanları mezar odasında değil, mezarın cephesi önünde ya da mezarın yakın çevresinde aramak gerekmektedir. Bu bağlamda, kaya mezarının görkemli bir tapınak cephesine sahip olması, mezarın önünde yapılacak her türlü anma törenine uygun bir fon oluşturmaktadır. Mezar odasına girişinin her iki yanında birer cippus'un (sunağın) bulunması, sunu ile ilgili ritüelleri anımsatmaktadır. Hatta bu cippus'ların yüksek kabartma şeklinde olması (her ne kadar ana kayaya bağımlı olsa da) üst bölümlerinin sunu yapmaya uygun olduğunu düşündürmektedir (Lev. 9).

Geçmişin bize mirası olan arkeolojik eserlerimizin korunmasında her ne kadar orada yaşayan vatandaşlarımızın, bizlerin bir sorumluluğu olsa da asıl, devletimizin ve güvenlik kuvvetlerimizin bu işi benimseyip somut önlemler alması aynı zamanda bu problemlere dur demesi gerekmektedir. Doğanın bile sakındığı, günümüze kadar ulaştırdığı ve Olba'nın en güzel arkeolojik eserlerinden biri olan tapınak cepheli kaya mezarının 26. 4. 2014 tarihinde haince patlatılıp tahrip edilmesi yani defincilik faaliyetleri inşallah Olba özelinde ve ülkemizde son olur ve güvenlik kuvvetlerimiz bu rezaletin önlemini orada kalıcı bir karakol kurarak alır (Lev. 10).

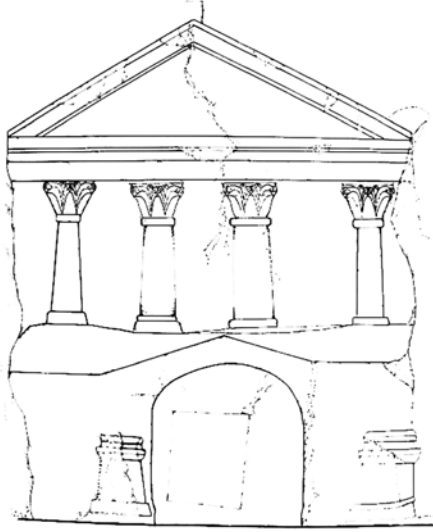
Levhalar

Levha 1: Tapınak Cepheli Kaya Mezarı ve Doğu Tepesi Mezarlık Alanı'nın bir kısmı.

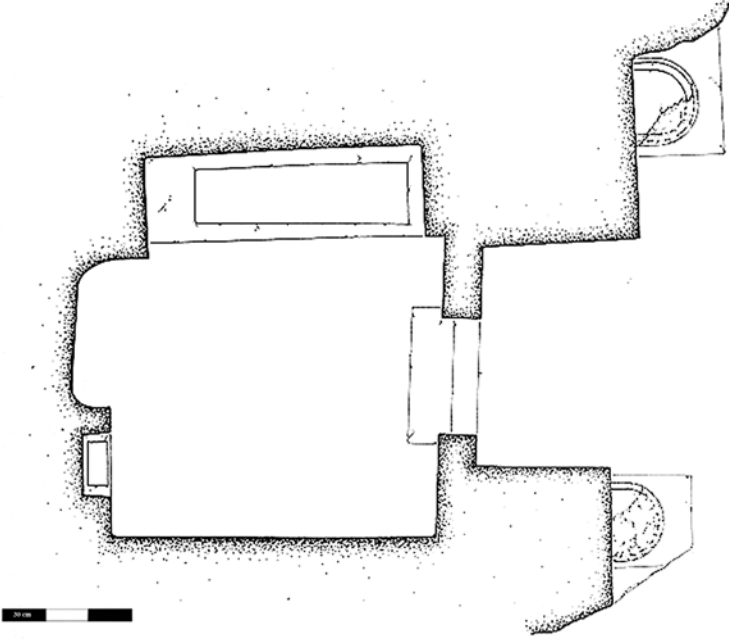
Levha 2: Tapınak Cepheli Kaya Mezarı'nın cephesi.

Levha 3: Tapınak Cepheli Kaya Mezarı'nın cephe çizimi.

Levha 4: Mezarın cephesinden bir cippus.

Levha 5: Mezar odasının plan çizimi.

Levha 6: Mezar odasındaki arcosolium.

Levha 7: Mezar odasındaki naiskoslu niş.

Levha 8: Pompeii'deki bir evin içindeki lararium.

Levha 9: Pompeii'de bulunan bir lararium'un içindeki cippus'un üzerine yapılan libasyon sahnesi.

Levha 10: Mezarın patlatılmış hali (Fotoğraf, Kamuran Özkul).

Kaynakça

Akçay 2011

Akçay, T., "Olba'da Hıristiyan Mezarları", Seleucia ad Calycadnum I, Ankara.

Akçay 2012

Akçay, T., "Olba Mezarlık Alanları", Seleucia ad Calycadnum II, Ankara.

Arföldi-Rosenbaum 1971

Arföldi-Rosenbaum, E., The Necropolis of Anemurium, Ankara.

Berns 1998

Berns, C., "Zur Datierung der Tempel in Seleukeia am Kalykadnos und in Elaiussa Sebaste", Damaszener Mitteilungen 10, Darmstadt.

Borgia 2005

Borgia, E., "A New Funerary Cippus from Elaiussa Sebaste: Some Considerations Concerning Onomastics and Kinship", Adalya 8, Antalya.

Er-Söğüt 2005

Y. Er-B. Söğüt, "Dağlık Kilikya'da Olba-Diokaisareia Nekropollerindeki Kaya Mezarları, Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, Sayı: 5, Ankara.

Erten 2004

Erten, E., "Mersin, Silifke, Olba Yüzey Araştırması 2003", AST 22, 2. Cilt, Ankara.

Erten 2007

Erten, E., "Olba'daki Tapınak Planlı Anıt Mezar", Patronvs: Coşkun Özgünel'e 65. Yaş Armağanı, İstanbul.

Diler 2000

N.K. Diler, "Silifke Müzesi'ndeki Büst Bezemeli Yuvarlak Sunaklar", Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, Sayı: 2, Ankara.

Diler 2001

N.K. Diler, "Kilikia Çatiören'de bir Gömüt Sunağı", Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, Sayı: 1, Ankara.

Durugönül 1998

Durugönül, S., "1997 Yılı İçel İli (Antik Dağlık Kilikya) Yüzey Araştırması", AST XVI, Ankara.

Durukan 2005

Durukan M., "Monumental Tomb Forms in the Olba Region", Anatolian Studies 55.

Kaplan 2014

Kaplan, D., Doğu Dağlık Kilikia Bölgesi Detaylandırılmamış Korinth Başlıkları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul (Baskıda).

Kaplan 2007

Kaplan, D., “Kilikia Bölgesi Roma İmparatorluk Dönemi Mimari Süslemeleri”, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin, 2007.

Keil- Wilhelm 1931

Keil, J.-Wilhelm, A., Denkmaeler aus dem Rauhen Kilikien, MAMA III, Manchester.

Koch 2001

Koch, G., Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri, İstanbul.

Kollwitz 1950

Kollwitz, J., Arscolum, Reallexikon für Antike und Christentum, Stuttgart.

Lattimore 1962

Lattimore, R.M., Themes in Greek and Latin epitaphs, Urbana IL.

Schneider-Morselli 2003

E.E. Schneider-C. Morselli, “La Necropoli Nord-Orientale”, Un Porto tra Oriente e Occidente Elaiussa Sebaste II, Roma.

Şahin 1975

S. Şahin, Das Grabmal des Pantomimen Krispos in Herakleia Pontike, ZPE 18, Münster.

Sögüt 2003

Sögüt, B., “Dağlık Kilikia Bölgesi Mezar Nişleri”, Olba VII, Mersin.

Waelkens 1980

Waelkens, M., “Das Totenhaus in Kleinasien”, Antike Welt 11, Berlin.